

บทความวิชาการ (ภาษาไทย)/ Academic Article (Thai)

การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย: กลยุทธ์เพื่อสร้างความเชื่อถือได้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ
Investigator Triangulation: A Strategy for Enhancing Trustworthiness in Qualitative Researchตระกูล จิตวัฒน์กร¹, นันทนา ชวศิริกุลทอล², นพพงษ์ เกิดเงิน^{3*}, จำเนียร จวงตระกูล⁴
Trakul Chitwattanakorn¹, Nantana Chavasirikul², Nopphong Kerdngern^{3*}, Jamnean Joungtrakul⁴¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย¹Assistant Professor Dr., Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Bangkok, Thailand²ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย²Dr., Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Bangkok, Thailand³อาจารย์ ดร. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย³Lecturer, Faculty of Business Administration, Ramkhamhaeng University, Bangkok, Thailand⁴ศาสตราจารย์ ดร. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย⁴Professor Dr., Faculty of Liberal Arts, North Bangkok University, Bangkok, ThailandE-mail address (Corresponding author): ³nopphong@ru.ac.th; (Authors): ¹trakul.ch@northbkk.ac.th, ²nantana@northbkk.ac.th,⁴professordrj@gmail.com

รับบทความ: 30 พฤษภาคม 2567/ ปรับแก้ไข: 4 กันยายน 2567/ ตอรับบทความ: 23 กันยายน 2567

Received: 30 May 2024/ Revised: 4 September 2024/ Accepted: 23 September 2024

Abstract

Introduction: The use of various strategies in qualitative research is essential for enhancing research trustworthiness. One widely accepted and commonly used strategy is triangulation, which involves using multiple data sources, methods, or perspectives to verify the consistency of research findings and reduce bias in data interpretation. Investigator triangulation is a crucial approach that emphasizes the use of multiple researchers' viewpoints and analyses to ensure the credibility and reliability of the interpretation and presentation of research results.

Main Content: The trustworthiness of qualitative research is established using four criteria: credibility, transferability, dependability, and confirmability. Of these, triangulation is one of the critical components in verifying and validating the research results. Such way, investigator triangulation has two basic dimensions: the conjugation of the triangulation process and researcher population diversity. The triangulation process has three phases: 1) preparation during which researchers are recruited, instruments are developed, data is collected and researchers are trained; 2) During this phase data collection, discussions, coding, code comparison, and result summarization are conducted; and 3) reporting which presents the oral and written findings of the research. The diversity of the researchers is analyzed in terms of specialization, pedigree and neutrality.

Conclusion: Investigator triangulation is a useful factor for increasing the trustworthiness and validity of qualitative research. This is one of the principles which researchers can implement in enhancing the consistency and the quality of their research work with regard to the topic. To this effect, investigator triangulation is beneficial as it enriches the understanding of the data by bringing in researchers with different and divergent views on the matter.

Knowledge and Utilization: Key approaches to increasing the trustworthiness of qualitative research through investigator triangulation include 1) using diverse data sources, 2) employing various data collection methods, 3) involving multiple investigators, 4) applying different theoretical frameworks, and 5) performing repeated analysis checks. These strategies allow all researchers in a project to contribute to data analysis and interpretation, ensuring objectivity, reducing bias, and improving the overall credibility and depth of research findings.

Keywords: Qualitative Research; Trustworthiness of Qualitative Research; Triangulation; Investigator Triangulation

บทคัดย่อ

บทนำ: การวิจัยเชิงคุณภาพมีกลยุทธ์เพื่อสร้างความเชื่อถือได้ในการวิจัยอย่างหลากหลาย โดยหนึ่งในกลยุทธ์ที่มีการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยเชิงคุณภาพคือ การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นกระบวนการใช้แหล่งข้อมูล วิธีการ หรือมุมมองที่หลากหลายเพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของผลการวิจัย และลดความเอนเอียงในการตีความข้อมูล การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย ถือได้ว่าเป็นหนึ่งแนวทางสำคัญที่เน้นการใช้มุมมองและการวิเคราะห์จากนักวิจัยหลายคน เพื่อสร้างความเชื่อถือได้ในกระบวนการตีความและนำเสนอผลการวิจัย

เนื้อเรื่อง: กลยุทธ์การสร้างความสำเร็จได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ สามารถพิจารณาตามเกณฑ์ 4 ด้าน คือ ความน่าเชื่อถือ ความสามารถถ่ายโอนได้ ความสามารถฟังฟังได้ ความสามารถยืนยันได้ โดยมีกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า ซึ่งการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัยที่สำคัญมี 2 ด้าน คือ ด้านกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้า จำนวน 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการ (สรรหานักวิจัยจัดทำเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูล และฝึกอบรมนักวิจัย) ขั้นตอนดำเนินการ (เก็บข้อมูล ประชุมร่วมกัน กำหนดรหัส เปรียบเทียบการกำหนดรหัส และสรุปผล) และขั้นรายงานผล (นำเสนอผล และเขียนรายงาน) และความแตกต่างของนักวิจัยมีจำนวน 3 ด้าน คือ 1) ความเชี่ยวชาญ 2) ภูมิหลัง 3) ความเป็นกลาง

ส่วนสรุป: การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย เป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการสร้างความสำเร็จได้และความถูกต้องในงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยถือเป็นกลยุทธ์ที่นักวิจัยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานวิจัยเชิงคุณภาพให้มีความสอดคล้องกับหัวข้อการวิจัยและมีคุณภาพสูงขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้: แนวทางการเพิ่มความน่าเชื่อถือของงานวิจัยคุณภาพสำหรับนักวิจัยด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า คือ 1) การใช้แหล่งข้อมูลหลากหลาย 2) การใช้วิธีการเก็บข้อมูลหลากหลาย 3) การตรวจสอบโดยนักวิจัยหลากหลายคน 4) การใช้ทฤษฎีหลากหลายชุด และ 5) การตรวจสอบการวิเคราะห์ซ้ำ ที่เกิดจากองค์ความรู้สำคัญที่ช่วยให้นักวิจัยทุกคนในโครงการวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมวิเคราะห์และตีความผลการวิจัยให้มีความเป็นกลางและมีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น โดยใช้มุมมองและความเชี่ยวชาญ เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล ลดความเอนเอียงในการตีความ ลดข้อจำกัดมุมมองปรากฏการณ์ด้านเดียว เพิ่มความชัดเจนและความหลากหลายในการตีความข้อมูล นำไปสู่ผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือได้สูงขึ้น

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงคุณภาพ; ความเชื่อถือได้ของการวิจัยเชิงคุณภาพ; การตรวจสอบแบบสามเส้า; การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย

บทนำ

การวิจัยในปัจจุบันมีหลายรูปแบบทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ และแบบผสม ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมียุทธวิธีการศึกษา ออกแบบ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และวิธีนำเสนอผลการวิจัยแตกต่างกัน (Tanoamchard et al., 2020) ดังเช่นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการศึกษาที่เน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และพฤติกรรมมนุษย์ ซึ่งเน้นบทบาทการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางสังคมที่ซับซ้อน และให้ข้อมูลเชิงลึกที่เน้นมนุษย์เป็นหลัก (Lim, 2024) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ไม่สามารถใช้ตัววัดเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียวได้ นอกจากนี้ แนวทางปรากฏการณ์วิทยายังสนใจการรับรู้ของมนุษย์ผ่านประสบการณ์ชีวิตและความเข้าใจ (Tomaszewski et al., 2020) โดยการบรรยายถึงสิ่งที่ผู้เข้าร่วมพบเจอตลอดจนวิธีที่ประสบพบเจอ (Moustakas, 1994) โดยเฉพาะวิธีการเชิงตีความที่มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการวิจัยที่เกิดจากการรวบรวมมุมมองซึ่งครอบคลุมตัวแทนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Smith et al., 1999)

ความท้าทายที่สำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพคือ การประเมินความเชื่อถือได้ (Trustworthiness) ของผลการวิจัย จำเป็นต้องมีการทดสอบอคติและการรับรู้ทั้งผู้สอบถามและผู้ตอบการสอบถามเพื่อจัดสรร

เวลาในการระบุลักษณะบริบทและปัญหาที่โดดเด่น (Guba & Lincoln, 1989) รวมไปถึงความชัดเจนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์โครงการ ประเภทคำถามและข้อมูลที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายการวิจัยได้ดีที่สุด (Morse, 2018) การนำแนวคิดการหาสามเหลี่ยม ซึ่งเป็นการแบ่งกลุ่มแบบภายในโดยใช้วิธีการผสมผสานสองวิธีหรือมากกว่าไว้ในวิธีเดียวกัน (Flick, 2018) เนื่องจากลักษณะข้อมูลที่ไม่เป็นเชิงปริมาณและความซับซ้อนของกระบวนการวิเคราะห์ ทำให้ต้องใช้กลยุทธ์และวิธีการที่รอบคอบในการตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของข้อมูลและผลการวิจัย

กลยุทธ์ที่ได้รับการยอมรับและใช้กันอย่างแพร่หลายในงานวิจัยเชิงคุณภาพคือ การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยทั่วไปจะเป็นการใช้วิธีการหลายวิธีครอบคลุมเทคนิคที่ใช้ในการสำรวจโครงสร้างพื้นฐานของข้อมูล และใช้หลักฐานเชิงอุปนัย เชิงนิรนัย และเชิงพื้นที่เพื่อยืนยันโครงสร้างของค่างานที่สังเกตได้ (Papavasileiou & Dimou, 2024) ซึ่งในการวิจัยทางธุรกิจเน้นย้ำความสำคัญของการวิเคราะห์แบบสามเส้าเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความถูกต้องของข้อค้นพบ (Nizamidou, 2023) ดังนั้น จึงเป็นกระบวนการที่ใช้แหล่งข้อมูล วิธีการ หรือใช้มุมมองตรวจสอบความสอดคล้องของผลการวิจัยที่หลากหลายและลดความเอนเอียงในการตีความข้อมูลของนักวิจัย เรียกว่า การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย (Investigator Triangulation) ที่สามารถตรวจสอบและรับรองผลการค้นพบของตนเอง ส่งผลให้ข้อสรุปมีความครอบคลุมและเชื่อถือได้ และมีความละเอียดอ่อนทางบริบทแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้นักวิจัยสามารถจับมุมมองที่หลากหลายและเพิ่มการวิเคราะห์ของตนเองได้ ทำให้เพิ่มความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง และความลึกของผลการวิจัย (Meydan & Akkas, 2024) ซึ่งเป็นหนึ่งแนวทางสำคัญที่เน้นการใช้มุมมองและการวิเคราะห์จากนักวิจัยหลายคนเพื่อสร้างความเชื่อถือได้ในกระบวนการตีความและรายงานผลการวิจัย

ทั้งนี้ เพื่อสร้างกลยุทธ์การเพิ่มความเชื่อถือได้ของการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยพิจารณาบทบาทของนักวิจัยในการตรวจสอบข้อมูลและการใช้มุมมองที่แตกต่างกันสำหรับการตีความข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังนั้น บทความวิชาการนี้ จึงได้ทำการศึกษาใน 3 ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ 2) กลยุทธ์ความเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ 3) การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย พร้อมสรุปข้อมูลสำหรับการนำเสนอ และแสดงองค์ความรู้เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ ตามลำดับดังต่อไปนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่แสดงปรากฏการณ์และรายละเอียดอย่างเจาะลึก โดยมีจุดมุ่งหมายคือ การทำให้ความถูกต้องและความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในเวลา สถานที่ วัฒนธรรม และบริบทอย่างเฉพาะเจาะจง ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจการวิจัยเชิงคุณภาพในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาแนวคิด และกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะวิจัยได้แสดงสาระสำคัญตามลำดับดังต่อไปนี้

ปรัชญาการวิจัยเชิงคุณภาพ

ปรากฏการณ์วิทยาในฐานะวัฒนธรรมการวิจัยเชิงคุณภาพ มีรากฐานมาจากปรัชญาของ Husserl (1913) ที่เน้นแนวคิดกระบวนการแยกแนวคิดและอคติที่เกิดขึ้นก่อนออกไป โดยเฉพาะการพัฒนาปรากฏการณ์

วิทยาเชิงพรรณนา มีแนวทางที่โดดเด่นในการให้คำอธิบายโดยละเอียดและแยกเป็นรายบุคคลเกี่ยวกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงอย่างเข้มงวด ซึ่งเป็นเทคนิคศูนย์กลางของปรากฏการณ์วิทยาเชิงพรรณนา และใช้ในการเข้าถึงปรากฏการณ์ของจิตสำนึกในรูปแบบที่บริสุทธิ์ที่สุด โดยไม่มีการปนเปื้อนด้วยทฤษฎีภายนอกหรือการตีความเชิงอัตวิสัยของนักวิจัย ด้วยการไตร่ตรองและการรับรู้ตนเองในระดับสูงจากนักวิจัย จึงจำเป็นต้องละทิ้งการตัดสินและละทิ้งทัศนคติตามธรรมชาติที่เป็นสมมติฐานและความเชื่อในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับโลก ซึ่งไม่ใช่แค่การจัดทำรายการประสบการณ์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการทำความเข้าใจและอธิบายโครงสร้างของจิตสำนึกที่ส่งเสริมประสบการณ์ด้วย ขณะที่ Heidegger (1927) ผู้ช่วยของ Husserl ได้พัฒนาปรากฏการณ์วิทยาเชิงตีความโดยผูกโยงกับองค์ประกอบเชิงอัตถิภาวนิยมและเชิงตีความเข้าด้วยกัน เพื่อให้เข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและมีพื้นฐานตามบริบทมากขึ้น เป็นแนวทางที่ยังลึกซึ้งความเป็นอยู่โดยเน้นการอยู่ในโลก เป็นภาพรวมแนวคิดการวางจิตสำนึกในการดำรงอยู่ของบุคคลไว้กว้างขึ้น รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของบุคคลนั้นกับผู้อื่นและสภาพแวดล้อมของทุกคน นอกจากนี้ การรวมหลักการตีความถือเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงวิธีการที่สำคัญและกลายมาเป็นศูนย์กลางการทำความเข้าใจบุคคล ตีความประสบการณ์ตามสมมติฐานและความเข้าใจประสบการณ์เชื่อมโยงกับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภาษา ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หรือมีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้งในมุมมองของผู้เข้าร่วม ทำให้นักวิจัยได้รับรู้บทบาทการตีความของตนเองในกระบวนการวิจัย โดยสะท้อนกลับมุมมองและบริบทที่มีอิทธิพลต่อการตีความข้อมูลที่เป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจธรรมชาติของความรู้ที่ถูกรวบรวมขึ้นร่วมกันในปรากฏการณ์วิทยาการตีความ

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวคิดเชิงพรรณนา เน้นวิธีการแยกความรู้และอคติที่มีอยู่ออกก่อนไป ก่อนทำการจับสาระสำคัญของประสบการณ์ในรูปแบบที่บริสุทธิ์ที่สุด ขณะที่แนวคิดเชิงตีความ เน้นความรู้และประสบการณ์ที่มีอยู่ก่อนหน้าของนักวิจัยถือเป็นสิ่งจำเป็นในการทำความเข้าใจและอธิบายความหมายที่มีอยู่ในประสบการณ์ชีวิตของผู้ร่วมวิจัยได้อย่างสมบูรณ์

แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะเฉพาะที่ให้ความสำคัญต่อการเปลี่ยนข้อมูลดิบให้กลายเป็นผลลัพธ์ที่มีประโยชน์ ดังนั้น การให้มุมมองที่สมดุลและมีเหตุผลซึ่งปูทางไปสู่การมีส่วนร่วมในการวิพากษ์วิจารณ์กับวิธีการเชิงคุณภาพได้อย่างครอบคลุม สามารถขยายผลและส่งเสริมข้อมูลและการไตร่ตรองการปฏิบัติ การวิจัย โดย Lim (2024) ได้เน้นไว้ 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) จุดสนใจ เน้นการดำรงอยู่ 2) ธรรมชาติ เน้นความลึกซึ้ง ความสมบูรณ์ ปรากฏการณ์ทางสังคม ประสบการณ์ แหล่งที่มา และมุมมองของบริบท 3) วิธีการ เน้นการยอมรับความเปิดกว้างและการใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น คำถามปลายเปิด การสัมภาษณ์ กลุ่มเชิงลึกและกลุ่มที่สนใจ การสังเกตผู้เข้าร่วม เป็นต้น 4) ข้อมูลเชิงลึก เน้นความมุ่งมั่นในการบันทึกข้อมูลที่ซับซ้อน ละเอียดอ่อนของพฤติกรรมทางสังคมและการโต้ตอบจากประสบการณ์และมุมมองของมนุษย์ในแง่มุมมองที่หลากหลายเพื่อสร้างความเป็นจริงโดยนักวิจัยและหรือผู้เข้าร่วมสามารถปรับตัวและมีความยืดหยุ่นในกระบวนการวิจัย 5) ความเข้มงวด เน้นแนวทางที่เป็นระบบในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเข้มงวดผ่านระเบียบวิธีที่เป็นระบบ การปฏิบัติอย่างไตร่ตรองและใช้เกณฑ์ที่มีความน่าเชื่อถือ และ 6) ความเกี่ยวข้อง

เน้นการสำรวจปรากฏการณ์ที่ซับซ้อนและบริบทที่หลากหลาย ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับบริบทของการวิจัย คำถาม และวัตถุประสงค์การวิจัย

กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษาข้อมูลของ Lim (2024) พบว่า ได้มีอธิบายกระบวนการวิจัยปรากฏการณ์เชิงพรรณนา และเชิงตีความไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การลดทอน เป็นขั้นตอนเริ่มต้นของนักวิจัยที่จะต้องละทิ้งอคติเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์อย่างแท้จริง ซึ่งในเชิงพรรณนาเกี่ยวข้องกับกระบวนการแบ่ง โดยใช้การวางเล็บบเพื่อระบุสาระสำคัญของประสบการณ์อย่างเป็นกลาง และเชิงตีความ เน้นการเปิดกว้างต่อประสบการณ์เพื่อทำความเข้าใจบริบทภายในของการดำรงอยู่และโลกของผู้เข้าร่วมวิจัย

2. การไตร่ตรอง เป็นขั้นตอนการตรวจสอบข้อมูลอย่างลึกซึ้งเพื่อค้นหาความหมายที่ฝังแน่น โดยในเชิงพรรณนา มุ่งเน้นการวิเคราะห์และกลั่นกรองสาระสำคัญของประสบการณ์ ขณะที่เชิงตีความ สะท้อนกลับการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้งซึ่งยิ่งขึ้นกับการตีความของผู้เข้าร่วมและอิทธิพลเชิงบริบทที่กว้างขึ้น เพื่อหล่อหลอมประสบการณ์

3. การปรับปรุง เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่เน้นการรวบรวมข้อมูลเชิงลึกให้เป็นเรื่องเล่าที่มีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ โดยที่เชิงพรรณนา เน้นการบรรยายแบบแยกเป็นรายบุคคลที่เป็นสากล ส่วนเชิงตีความ เน้นการสอดแทรกบริบทของสถานการณ์และรายบุคคลเพื่อทำความเข้าใจบริบทได้ลึกซึ้งเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น การวิจัยเชิงคุณภาพ จึงสามารถอธิบายได้ว่ามีกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพรรณนา และการตีความซ้อนทับที่ได้จากวิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของบุคคลที่นักวิจัยให้ความสนใจศึกษาบริบทแวดล้อมในลักษณะเฉพาะเจาะจง

กลยุทธ์ความเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

งานวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการสำรวจความซับซ้อนของความรู้สึก ทศนคติ และประสบการณ์ของมนุษย์อย่างเป็นนามธรรม ดังนั้น การนำกลยุทธ์มาใช้สร้างความน่าเชื่อถือในกระบวนการเก็บข้อมูลวิเคราะห์ และตีความผลการวิจัย เพื่อลดทอนความลำเอียงของนักวิจัย และเสริมความน่าเชื่อถือให้กับผลการวิจัยเชิงคุณภาพได้เพิ่มขึ้น โดยบทความวิชาการนี้ได้ทำการเรียงลำดับการนำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง 2 ประเด็นสำคัญ คือ ความน่าเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ และกลยุทธ์ความน่าเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดังต่อไปนี้

ความน่าเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

คุณภาพงานวิจัยที่ดีและน่าเชื่อถือ สามารถสร้างระดับความมั่นใจได้ในข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าการตีความวิจัยที่ถูกต้องอย่างเป็นระบบมีความเชื่อถือได้และมีคุณค่าสำหรับผู้อ่าน (Joungtrakul, 2010) โดยมีเกณฑ์การพิจารณา (Guba & Lincoln, n.d.; Lincoln & Guba, 1985; Lim, 2024) ดังนี้

1. ความน่าเชื่อถือ โดยขึ้นอยู่กับความถูกต้องของข้อมูลและความเหมาะสมในการตีความของนักวิจัย เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปของการวิจัยนั้น สะท้อนความเป็นจริงได้อย่างแท้จริง เช่น ประสิทธิภาพและมุมมองของผู้เข้าร่วม เป็นต้น ดังนั้น แนวทางที่ช่วยเพิ่มความถูกต้อง ความเหมาะสม และกลยุทธ์ ได้แก่ การมีส่วนร่วมระยะยาว การสังเกตอย่างต่อเนื่อง การประสานงาน การตรวจสอบสมาชิก การสรุปผลจากเพื่อนร่วมงาน การวิเคราะห์กรณีเชิงลบ และความเพียงพอของการอ้างอิง เป็นต้น

2. ความเชื่อถือได้ มีความเกี่ยวข้องกับความสม่ำเสมอของกระบวนการและวิธีการที่ใช้ ทำให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือได้เป็นอย่างมาก ซึ่งมีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากช่วยให้เกิดความมั่นใจได้ว่าผลการวิจัยนั้นไม่ได้เกิดขึ้นโดยพลการหรือตามอำเภอใจ แต่เป็นผลจากระบวนการวิจัยที่คิดมาอย่างดี โดยเกิดจากการตรวจสอบ การสอบถาม การไตร่ตรอง และนำไปใช้ได้อย่างสม่ำเสมอ

3. การยืนยันได้ เป็นการพิจารณาการค้นพบ การตีความ และข้อสรุป ที่มีรากฐานมาจากข้อมูลแนวคิด และหรือทฤษฎี และไม่ได้รับอิทธิพลที่ไม่เหมาะสมจากอคติส่วนตัว ความสนใจ หรือแรงจูงใจของนักวิจัย เช่น เส้นทางการตรวจสอบ การตรวจสอบของสมาชิก การสรุปผล การไตร่ตรอง การหาจุดร่วม เป็นต้น

4. การถ่ายโอนได้ คือ ขอบเขตของผลการวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทหรือสถานการณ์ที่ยอมรับลักษณะและบริบทเฉพาะได้ เป็นการให้รายละเอียดเชิงพรรณนาที่เพียงพอสำหรับผู้อ่าน เช่น การอธิบายบริบทของการวิจัย ลักษณะผู้เข้าร่วม และปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างการวิจัยอย่างละเอียดถี่ถ้วน เป็นต้น ดังนั้น ความสามารถในการถ่ายโอนจึงเป็นการให้ข้อมูลหรือบทเรียนที่มีค่าและอาจเกี่ยวข้องในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

กลยุทธ์ความน่าเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ

นักวิจัยด้านสังคมศาสตร์ (Social Sciences: SS) ผลิตผลงานวิจัยเชิงคุณภาพได้น้อยกว่าการวิจัยเชิงปริมาณเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดแนวทางอย่างตรงไปตรงมาและง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้นักวิจัยสามารถรับรองความเข้มข้นในการวิจัยผ่านความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง และหรือแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้ (Mosbah, 2024) ดังนั้น การกำหนดกลยุทธ์การสร้างความเชื่อถือได้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักวิจัย คณะวิจัยได้ปรับปรุงจากเสาหลักความน่าเชื่อถือในการวิจัยคุณภาพของ Ahmed (2024) และเกณฑ์การพิจารณาเพื่อให้แน่ใจว่าผลลัพธ์มีความน่าเชื่อถือ เชื่อถือได้ ยืนยันได้ และถ่ายโอนได้ (Guba & Lincoln, 1981; Lincoln & Guba, 1985; Lim, 2024) แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กลยุทธ์การสร้างความเชื่อถือได้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักวิจัย

Table 1. Strategies for building trustworthiness in qualitative research for researchers

กลยุทธ์ (Strategies)	ความเชื่อถือได้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักวิจัย (Trustworthiness in qualitative research)
ความน่าเชื่อถือ (Credibility)	1) ความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เข้าร่วมวิจัย (Good relationships with research participants) 2) การมีส่วนร่วมในภาคสนามอย่างต่อเนื่อง (Ongoing participation in the fieldwork) 3) ความตระหนักรู้และยอมรับอคติของตนเอง (Awareness and acknowledgment of one's own biases) 4) การมีจุดยืนที่เป็นกลางและยืนยันผลการค้นพบ (Taking a neutral stance and confirming the findings) 5) เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลและวิธีการหลากหลาย (Collecting data from diverse sources and methods)
ความไว้วางใจ (Dependability)	6) ความโปร่งใสทุกกระบวนการวิจัย (Transparency in all research processes) 7) การยืนยันผลลัพธ์จากสารสนเทศและวิธีการในการวิจัย (Validating results through information and research methods) 8) ผลลัพธ์การวิจัยตรวจสอบย้อนกลับได้ทุกขั้นตอน (Verifiable research findings) 9) ปฏิบัติการวิจัยตามขั้นตอนเดียวกัน (Conducting research following the same procedures)
การยืนยัน (Confirmability)	10) ตรวจสอบผลลัพธ์จากผู้ร่วมวิจัยและผู้เชี่ยวชาญ (Validation of results by co-researchers and experts) 11) ตรวจสอบผลลัพธ์จากผู้ให้ข้อมูลหรือกลุ่มตัวอย่าง (Verification of outcomes from informants or samples) 12) ตรวจสอบผลลัพธ์จากการบันทึกข้อมูล (Cross-checking results against recorded data) 13) การแก้ไขการตีความผลลัพธ์ร่วมกับทุกฝ่ายในการวิจัย (Collaborative interpretation of results with all parties involved in the research) 14) ยอมรับและแก้ไขผลลัพธ์ตามความคิดเห็นจากทุกฝ่ายในการวิจัย (Acceptance and correction of results based on feedback from all parties in the research)
การถ่ายโอน (Transferability)	15) ผลลัพธ์ข้อมูลแบบเจาะลึกอย่างละเอียด (In-depth results with detailed information) 16) บริบท วิธีการ และกระบวนการที่ชัดเจน (Clear context, methods, and processes) 17) ผลลัพธ์สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ (Findings are consistent with the environment and situation)

ที่มา: ปรับปรุงจาก Ahmed (2024), Guba & Lincoln (1981), Lim (2024), Lincoln & Guba (1985)

Source: Revised from Ahmed (2024), Guba & Lincoln (1981), Lim (2024), Lincoln & Guba (1985)

จากตารางที่ 1 แสดงกลยุทธ์การสร้างความเชื่อถือได้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักวิจัย 4 ด้านรวม 17 ประเด็น ประกอบด้วย 1) ความน่าเชื่อถือ 5 ประเด็น 2) ความไว้วางใจ 4 ประเด็น 3) การยืนยัน 5 ประเด็น และ 5) การถ่ายโอน 3 ประเด็น

ดังนั้น อธิบายโดยสรุปได้ว่า ความเชื่อถือได้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยนำกลยุทธ์ความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ การยืนยัน และการถ่ายโอน เป็นสิ่งสำคัญที่ควรให้ความสำคัญในการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นส่วนสนับสนุนต่อการศึกษาวิจัยและการปฏิบัติที่โปร่งใส ผ่านการไตร่ตรองตลอดกระบวนการวิจัย

การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย

การเสริมสร้างความเชื่อถือได้ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นกลยุทธ์สำคัญในการตรวจสอบสามเส้าด้านนักวิจัย ที่เน้นการมีส่วนร่วมเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และตีความ จากนักวิจัยหลายคน ทำให้งานวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นและมีคุณภาพสูง ซึ่งบทความวิชาการนี้ได้ทำการศึกษาเนื้อหาสำคัญเบื้องต้นเกี่ยวกับการตรวจสอบแบบสามเส้า ประเภทการตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อนำไปสู่สาระสำคัญของการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย ตามลำดับดังต่อไปนี้

การตรวจสอบแบบสามเส้า

การตรวจสอบแบบสามเส้า ตามกฎตรีโกณระบว่า ถ้ารู้ด้านหนึ่งและสองมุมของสามเหลี่ยมรูปหนึ่ง แล้วสามารถคำนวณหาอีกสองด้านและมุมของสามเหลี่ยมรูปนั้นได้ ถูกนำมาใช้ในการสำรวจทางคณิตศาสตร์ เช่น การสำรวจพื้นที่ การรังวัดที่ดิน การสำรวจถนน อ่างเก็บน้ำ และการสำรวจทางวิศวกรรม เป็นต้น (Hales et al., 2010; Donkoh & Mensah, 2023) โดยการนำไปใช้ตรวจสอบงานวิจัย เป็นกระบวนการผสมรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เฉพาะเจาะจง (Patton, 1990)

ประเภทการตรวจสอบแบบสามเส้า

Lemon and Hayes (2020) ได้แบ่งประเภทของการตรวจสอบแบบสามเส้า ออกเป็น 5 ประเภท ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ประเภทของการตรวจสอบแบบสามเส้า

Table 3. Type of triangulation

ประเภท (Type)	คำอธิบาย (Descriptions)
1. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation)	ด้านเวลา (Time) ด้านพื้นที่ (Area) และด้านบุคคล (Participant)
2. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย (Investigator Triangulation)	การใช้ผู้สัมภาษณ์ ผู้สังเกต ผู้กำหนดรหัสหรือผู้วิเคราะห์ข้อมูลมากกว่าหนึ่งคนในการศึกษา (Using more than one investigator in study)
3. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation)	การใช้ทฤษฎีหลายทฤษฎีหรือหลายสมมุติฐานในการศึกษา (Using multiple theories or hypotheses)
4. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านระเบียบวิธีการการวิจัย (Methodological Triangulation)	การเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างน้อยที่สุด 2 แบบขึ้นไป (At least 2 data collecting method) และการใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ (Using Qualitative and Quantitative methodology)
5. การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis Triangulation)	การวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่ 2 วิธีการขึ้นไป (Using more than 2 data analysis method)

ที่มา: Lemon & Hayes (2020)

Source: Lemon & Hayes (2020)

จากตารางที่ 2 จะเห็นได้ว่า การตรวจสอบแบบสามเส้าในแต่ละวิธีนั้น มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน คือ 1) แหล่งข้อมูล เป็นการตรวจสอบด้านเวลา พื้นที่ และบุคคล ของแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา 2) นักวิจัย เป็นการศึกษาศึกษาการตรวจสอบการใช้ผู้สัมภาษณ์ ผู้สังเกต ผู้กำหนดรหัสหรือผู้วิเคราะห์ข้อมูล มากกว่าหนึ่งคน 3) ทฤษฎี เป็นการศึกษาศึกษาการตรวจสอบการใช้ทฤษฎีมากกว่าหนึ่งทฤษฎีหรือสมมุติฐานมากกว่าหนึ่งสมมุติฐาน 4) ระเบียบวิธีวิจัย เป็นการตรวจสอบการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างน้อยที่สุด 2 แบบขึ้นไป หรือใช้ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ และ 5) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูล ตั้งแต่ 2 วิธีการขึ้นไป

การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย

การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย เป็นวิธีการหนึ่งของการตรวจสอบแบบสามเส้าที่ใช้ในการสร้างความเชื่อถือได้ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยจากการศึกษา Bhandari (2023), Delve and Limpaecher (2023) และ Hales et al. (2010) สามารถสรุปกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัยได้ ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 กระบวนการและขั้นตอนการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย

Table 3. Processes and Step for Investigator Triangulation

ขั้นตอน (Step)	กระบวนการ Processes
ขั้นเตรียมการ (Designing the Study)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสรรหานักวิจัยที่มีคุณสมบัติและภูมิหลังที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 คน (Recruitment of researchers with at least 2 different qualifications and backgrounds) 2. การจัดทำเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล (Constructing Data Collection Tool) 3. การฝึกอบรมนักวิจัย (Researcher Training)
ขั้นดำเนินการ (Processes)	<ol style="list-style-type: none"> 1. นักวิจัยแต่ละคนออกไปทำการเก็บข้อมูล (Individual Data Collection) 2. การประชุมร่วมกันเพื่ออภิปรายผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Results Discussion) 3. นักวิจัยแต่ละคนดำเนินการกำหนดรหัสเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล (Individual Data Coding) 4. การประชุมร่วมกันเพื่ออภิปรายผลการกำหนดรหัส (Data Coding Results Discussion) 5. การกำหนดรหัสในเอกสารเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งอาจจะการกำหนดรหัสแบบเห็นพ้องกันหรืออาจแยกกันไปกำหนดรหัส (Transcript Coding by Consensus Coding or Split Coding) 6. การเปรียบเทียบการกำหนดรหัสของแต่ละคน แล้วสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล (Comparison Data Coding Results and Data Analysis Summarising)
ขั้นการรายงานผล (Reporting Study Results)	<ol style="list-style-type: none"> 1. การนำเสนอผลการวิจัย (Research Results Presentation) 2. การเขียนรายงานการวิจัย (Research Results Reporting)

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นกระบวนการดำเนินการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัย 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นการสรรหานักวิจัยที่มีคุณสมบัติและภูมิหลังที่แตกต่างกันอย่างน้อย 2 คน การจัดทำเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล และการฝึกอบรมนักวิจัยให้มีความเข้าใจในเรื่องที่จะทำการวิจัย 2) ขั้นดำเนินการ เป็นขั้นการมอบหมายให้นักวิจัยแต่ละคนออกไปทำการเก็บข้อมูล การจัดประชุมร่วมกันเพื่ออภิปรายผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล การกำหนดรหัสเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลของนักวิจัยแต่ละคน การจัดประชุมร่วมกันเพื่ออภิปรายผลการกำหนดรหัส การทำกำหนดรหัสในเอกสารเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งอาจจะกำหนดรหัสแบบเห็นพ้องกันหรืออาจแยกกันไปกำหนดรหัส และเปรียบเทียบการกำหนดรหัสของแต่ละคนแล้วสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และ 3) ขั้นการรายงานผล เป็นขั้นการนำเสนอผลการวิจัย และการเขียนรายงานการวิจัย

ส่วนสรุป

การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นระเบียบวิธีที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจปรากฏการณ์และประสบการณ์ของมนุษย์อย่างเจาะลึก โดยสามารถนำพื้นฐานทางปรัชญาที่เน้นปรากฏการณ์วิทยาเชิงพรรณนา ซึ่งมุ่งทำ

ความเข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์โดยปราศจากการตีความจากมุมมองทฤษฎีหรือนักวิจัย และปรากฏการณ์วิทยาเชิงตีความ เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์มนุษย์ในบริบทของการดำรงอยู่ในโลกและความสัมพันธ์กับผู้อื่น นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นการเปลี่ยนข้อมูลดิบเป็นผลลัพธ์ที่มีคุณค่า โดยใช้วิธีการที่ช่วยให้นักวิจัยสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมและประสบการณ์ของมนุษย์ด้วยการไตร่ตรองได้อย่างละเอียด เพื่อสร้างความจริงที่มีความสมบูรณ์และเชื่อถือได้ ทั้งนี้ การวิจัยเชิงคุณภาพยังให้ความสำคัญกับความเข้มงวดในการวิเคราะห์ข้อมูล และการยอมรับความยืดหยุ่นในกระบวนการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ การลดทอน การไตร่ตรอง และการปรับปรุง

สำหรับความสำคัญของกลยุทธ์ความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อลดอคติและเพิ่มคุณภาพที่สำคัญ ยังคงให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและตีความข้อมูลที่สะท้อนความเป็นจริงได้อย่างแท้จริง โดยความเชื่อถือได้ คือ ผลการวิจัยที่มีความสม่ำเสมอ เป็นระบบ และผ่านกระบวนการอย่างรอบคอบ ซึ่งในส่วนการยืนยันได้ เป็นการตรวจสอบว่าข้อสรุปที่ได้มีฐานข้อมูลและทฤษฎีรองรับโดยไม่มีอิทธิพลหรืออคติส่วนตัวจากผู้วิจัย และการถ่ายโอนได้ เป็นการมุ่งเน้นให้ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทแวดล้อมตามสถานการณ์อย่างเพียงพอและเป็นกลางได้อย่างแท้จริง และท้ายสุดของบทความวิชาการนี้คือ การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัยที่สำคัญ มีกระบวนการตรวจสอบในขั้นเตรียมการ โดยสรรหานักวิจัย จัดทำเครื่องมือวิจัย วิธีการ และจัดอบรมทำความเข้าใจกับผู้ร่วมวิจัยทุกคน ขั้นตอนต่อมาคือ ขั้นตอนดำเนินการ เป็นการลงพื้นที่ภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ผลข้อมูล และสรุปผลลัพธ์ข้อมูลร่วมกัน ลำดับขั้นสุดท้ายคือ ขั้นรายงานผล คือ การนำเสนอผลการวิจัย และเขียนรายงานการวิจัย

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดเกี่ยวกับการตรวจสอบสามเส้าด้านนักวิจัย มีดังนี้

1. คุณสมบัติของนักวิจัย เนื่องจากการหานักวิจัยที่มีคุณสมบัติ ความเชี่ยวชาญ และทักษะในบริบทเดียวกันได้ค่อนข้างยาก
2. เวลาและทรัพยากร เนื่องจากการตรวจสอบแบบสามเส้าใช้เวลาในการดำเนินการแต่ละขั้นตอนค่อนข้างนานมาก โดยเฉพาะการวิเคราะห์และปรึกษากับนักวิจัยหลายคน ทำให้ไม่มีความเหมาะสมกับโครงการที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและเวลา
3. การตีความข้อมูล เนื่องจากการตรวจสอบร่วมกันทำให้นักวิจัยแต่ละคนอาจตีความข้อมูลแตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการสรุปผลการวิจัยที่สอดคล้องกันอย่างสมบูรณ์ได้

องค์ความรู้หรือการนำไปใช้ประโยชน์

การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านนักวิจัยเป็นกลยุทธ์ที่นำไปใช้เพื่อเป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพงานวิจัยเชิงคุณภาพให้มีความเชื่อถือได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติ โดยองค์ความรู้ที่ได้และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ มีดังต่อไปนี้

1. การใช้แหล่งข้อมูล (Data Triangulation) นักวิจัยสามารถใช้ข้อมูลจากแหล่ง การสัมภาษณ์ การสังเกต การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารหรือสารสนเทศ เพื่อนำมาเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูล ทำให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์มากขึ้น
2. การใช้วิธีการเก็บข้อมูล (Methodological Triangulation) นักวิจัยสามารถใช้วิธีการวิจัยเชิงสัมภาษณ์ เชิงสังเกตภาคสนาม และเชิงเอกสาร ในการช่วยมุมมองของปรากฏการณ์ที่ศึกษาแต่ละมิติ และสามารถตรวจสอบความสอดคล้องของผลการวิจัยจากวิธีการที่แตกต่างกันได้
3. การตรวจสอบโดยนักวิจัยและผู้ร่วมวิจัย (Investigator Triangulation) การมีนักวิจัยหลายคน ร่วมกันวิเคราะห์และตีความข้อมูล สามารถช่วยลดความลำเอียงที่อาจเกิดจากนักวิจัยเพียงคนเดียว เนื่องจากนักวิจัยแต่ละคนอาจจะมีมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้การตีความมีความเป็นกลางและมีความ เชื่อถือได้มากขึ้น
4. การใช้ทฤษฎีสามเล้า (Triangulation Theory) การนำทฤษฎีที่หลากหลายมาใช้ในการอธิบาย ผลการวิจัยช่วยให้สามารถเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลตามมุมมองทางทฤษฎี ที่แตกต่างกัน ทำให้ผลการวิจัยมีความลึกซึ้งและน่าเชื่อถือ
5. การสะท้อนกลับ (Analytical Triangulation) นักวิจัยสามารถตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลซ้ำ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เพื่อค้นหาข้อมูลที่ได้และยังคงมีความสอดคล้องสมเหตุสมผลในบริบท ที่แตกต่างกันได้

เอกสารอ้างอิง

- Ahmed, S. K. (2024). The pillars of trustworthiness in qualitative research. *Journal of Medicine, Surgery, and Public Health*, 2, 100051. <https://doi.org/10.1016/j.gjmedi.2024.100051>
- Bhandari, P. (2023). *Triangulation in Research: Guide, Types, Examples*. Scribbr. <https://www.scribbr.com/methodology/triangulation/>
- Delve, Ho, L., & Limpaecher, A. (2023). *What Is Investigator triangulation in Qualitative Analysis?*. <https://delvetool.com/blog/researcher-triangulation/>
- Donkoh, S., & Mensah, J. (2023). Application of triangulation in qualitative research. *Journal of Applied Biotechnology and Bioengineering*, 10(1), 6–9.
- Flick, U. (2018). Triangulation. In Denzin, N. K., and Lincoln, Y. S. (Eds), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (5th ed.), (pp. 777–804). Sages.
- Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (n.d.). *Effective evaluation*. San Francisco. Jossey-Bass, in press.
- Guba, E., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*. Sage.
- Hales, D., Peersman, G., & Kiwango, E. (2010). *An introduction to triangulation*. UNAIDS.
- Heidegger, M. (1927). *Being and time*. Harper & Row.

- Husserl, E. (1913). *Ideas: General introduction to pure phenomenology*. Collier.
- Joungtrakul, J. (2010). *Qualitative research: A tool for knowledge creation for national development*. Business Law Center International.
- Lemon, L. L., & Hayes, J. (2020). Enhancing Trustworthiness of Qualitative Findings: Using Leximancer for Qualitative Data Analysis Triangulation. *The Qualitative Report*, 25(3), 604–614.
- Lim, W. M. (2024). What Is Qualitative Research? An Overview and Guidelines. *Australasian Marketing Journal*, 1–31. DOI: 10.1177/14413582241264619
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage.
- Meydan, C. H., & Akkaş, H. (2024). The Role of Triangulation in Qualitative Research: Converging Perspectives. In *Principles of Conducting Qualitative Research in Multicultural Settings* (pp. 98–129). IGI Global. DOI: 10.4018/979-8-3693-3306-8.ch006
- Morse, J. (2018). Reframing rigor in qualitative inquiry. In Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (5th ed.) (pp. 1372–1409). Sage.
- Mosbah, A. (2024). Ensuring Reliability and Validity in Qualitative Social Sciences Research. In *Principles of Conducting Qualitative Research in Multicultural Settings* (pp. 130–145). IGI Global. DOI: 10.4018/979-8-3693-3306-8.ch007
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. Sage.
- Nizamidou, C. (2023). Provocative products, the boomerang effect, the shooting star crisis and the panacea of workforce diversity. *EuroMed Journal of Business*, 18(2), 248–269. doi: 10.1108/emjb-05-2021-0067
- Papavasileiou, E. F., & Dimou, I. (2024). Evidence of construct validity for work values using triangulation analysis. *EuroMed Journal of Business*. <https://doi.org/10.1108/EMJB-10-2023-0287>
- Patton, M., Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods* (2nd ed.). Sage.
- Smith, J. A., Jarman, M., & Osborn, M. (1999). Doing interpretative phenomenological analysis. In Murray, M., & Chamberlain, K. (eds.), *Qualitative Health Psychology: Theories and Methods* (pp.218–240). Sage.
- Tanoamchard, W., Unphim, U., & Joungtrakul, J. (2020). Presentation of Qualitative Research Findings. *NRRU Community Research*, 14(4), 1–13. <https://doi.org/10.14456/nrru-rdi.2020.61>
- Tomaszewski, L. E., Zarestky, J., & Gonzalez, E. (2020). Planning Qualitative Research: Design and Decision Making for New Researchers. *International Journal of Qualitative Methods*, 19, 1–7. <https://doi.org/10.1177/1609406920967174>